

להתודע

ולהגלות מחמדי התורה בכל דף בשי"ס

יבמות דף קח

בענין מיאון עוקר הקידושין למפרע

ביבמות דף ק"ח. במשנה, הממאנת באיש, הוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו, ולא פסלה מן הכהונה. נתן לה גט, הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו, ופסלה מן הכהונה. נתן לה גט והחזירה, מיאנה בו, ונשאת לאחר ונתארמלה או נתגרשה, מותרת לחזור לו. מיאנה בו, והחזירה, נתן לה גט, ונשאת לאחר ונתארמלה או נתגרשה, אסורה לחזור לו.

- א -

עקירת הקידושין אם הוא גם על הזמן שלפני המיאון

לייבם את הגדולה. ב

והנה בחידושי רבנו חיים הלוי בפרק ב' מהלכות אישות הלכה ט' (ד"ה והנה ברמב"ם) מעיר מזה על מה שאמר רבי יהושע לעיל (בדף זה) דבעלה זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפדת נדריה ויורשה ומיטמא לה, כללו של דבר הרי היא כאשתו לכל דבר, אלא שיוצאה במיאון, ומשמע דאחרי המיאון עדיין הוא זכאי במציאתה ובמעשה ידיה, והם שלו, וגם נדריה עדיין מופרין כמו לפני שמיאנה בו, והרי אם על ידי המיאון נחשב שלעולם לא היתה מקודשת אליו, מדוע עדיין מציאתה ומעשה ידיה שלו, הרי מאחר שנתעקרו הקידושין למפרע, ראוי לומר שמציאתה ומעשה ידיה הם שלה, כיון שנחשב כלא נתקדשה אליו מעולם, וגם נדריה לא יהיו מופרים, כיון שנתבטלו קידושיה למפרע.

ולכן כתב, דמה שהמיאון מפקיע ועוקר הקידושין למפרע, אין הכוונה שנפקעו הקידושין למפרע לומר שגם עד המיאון לא היו הקידושין חלין וקיימין בה אז, אלא הכוונה הוא שלגבי מה שנוגע משעת מיאון ואילך, אנו דנין אותה מכאן ולהבא כאילו לא נתקדשה מעולם. ולכן לגבי איסור קרובים, שזה דבר שנוגע מכאן ולהבא, אנו דנין שעי"י המיאון הופקעו הקידושין למפרע, ולכן היא מותרת בקרוביו והוא מותר בקרובותיה, כיון דמעכשיו אנו דנין כאילו לא נתקדשה מעולם, אבל לגבי דברים שכבר זכה בהם ונעשו שלו כשהיתה מקודשת אליו, כמו מציאתה ומעשה ידיה והפדת נדריה שקודם המיאון, מאחר דבשעתן היו הנישואין חלים וקיימים, כבר זכה בהן בשעתן, ואין מועיל המיאון להפקיע זכויות אלו, כי אין המיאון מפקיע הקידושין למפרע לומר שלא היתה אז מקודשת אליו.

היתר נישואי קרובות על ידי שהמיאון עוקר הקידושין למפרע / מעשה ידיה ומציאתה שלפני המיאון / הפדת נדרים שלפני המיאון אם נתבטל אחרי המיאון / עקירת הקידושין למפרע / דוקא לדברים הנוגעים מכאן ולהבא, ולא לדברים שנעשו לפני המיאון / טעם שבעל מפרך נדרו אשתו

- רמב"ם, רבנו חיים הלוי, רבי עקיבא איגר, ערוך לנר -

א. מדברי המשנה למדין דהתקנה שתקנו חכמים שיתומה קטנה יכולין אמה ואחיה לקדשה ובידה למאן מן הקידושין, היינו דלכשתמאן יתעקרו הקידושין והנישואין למפרע, ויחשב כאילו מעולם לא היתה מקודשת אליו, ולכן הוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו. כיוצא בזה, בנתן לה גט, אם אח"כ מיאנה בו, מאחר שעל ידי המיאון נחשב למפרע כאילו מעולם לא היתה מקודשת אליו, נמצא שלא נתגרשה ממנו, ואין עליה איסור מחזיר גרושתו משנישאת. א

וכן כתב הרמב"ם בפרק י"א מהלכות גירושין הלכה ט"ז דהממאנת באיש אינה מגורשת ממנו, ודינה עם בעלה שמיאנה בו כדינה עם מי שלא קידשה מעולם, היא מותרת בקרוביו והוא מותר בקרובותיה, ולא פסלה מן הכהונה.

כיוצא בזה שנינו במשנה להלן דף ק"ט. דשני אחין שהיו נשואין לשתי אחיות, האחת היתה גדולה שקידושיה הן מן התורה, והאחת היתה יתומה קטנה שקידושיה מדרבנן, אם מת בעלה של גדולה ללא בנים, ונפלה אשתו ליבום לפני בעלה של קטנה, היות שמן התורה היא חייבת ביבום ומדרבנן אסורה עליו באיסור ערוה כי היא אחות אשתו מדרבנן, אומר רבי אליעזר שמלמדין את הקטנה שתמאן בו, ובזה היא עוקרת הנישואין למפרע ויוכל

השלכות והוספות

אם צריכה למאן בלשון של ביטול קידושין למפרע

- שו"ת נודע ביהודה, שו"ת בית אפרים, שו"ת הרא"ם -

ב. בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ת חאהע"ז סי' נ"ב (ד"ה ומעתה) כתב דאם הקטנה אמרה רק שאינה רוצה לישב עמו, אין זה מיאון, כי בלשון זה נראה רק שאינה רוצה בו מכאן ולהבא, ואין מזה גילוי שרצונה לעקור הקידושין הראשונים, ולכן צריכה למאן ולומר שאינה רוצה שיהיה בעלה כלל, או שאינה רוצה בקידושי אמה. והוא מדייק כן בדברי הרמב"ם בפרק ד' מהלכות אישות הל' ח'.

אמנם בשו"ת בית אפרים אהע"ז סי' נ"ט (ד"ה ואמנם) תמה מאוד בדברי הנוב"י במה שסובר שצריך שהמיאון יהא בלשון שיש בו משמעות שהיא עוקרת הקידושין למפרע, שהרי לעיל דף ק"ז: א' דכשואמרת 'לא רעינא בך ולא צבינא בך' הרי זה מיאון אע"ג שאין בזה משמעות שעוקרת הקידושין למפרע. וכן הוא נוסח הגט מיאון שכתבו הרמב"ם והטור 'והשתא גלית דעתי דלא צבינא ביה ולא קאמינא עמיה' ומבואר דאפילו לשון 'לא קאמינא עמיה' הוא לשון המועיל

גדר המיאון מדין אתי דיבור ומבטל דיבור

- ח' הריטב"א -

א. בגדר וטעם הדבר שמועיל המיאון, בחידושי הריטב"א לעיל דף ק"ז. מתבאר דזה משום דכיון שהיא קטנה ואין דעתה שלם, לכן אתי דיבור ומבטל דיבור. והיינו שהדיבור של המיאון עוקר את הדיבור של קידושין, כיון שהדיבור של קידושין היה בלא דעת שלמה.

והוא מפרש בזה מה שאומר רבי אושעיא דמה שלבית הלל ממאנת ביבם היינו שמאנת למאמרו, שאם עשה בה מאמר, ממאנת ועוקרתו שלא תהא צריכה גט למאמרו, אבל אינה ממאנת לזיקתו, שאינה יכולה לעקור את הזיקה, ואמרו שם הטעם דמאמר שהיא מדעתה יכולה לעקור, אבל זיקה שהיא בעל כרחא אינה יכולה לעקור, ומקשה הריטב"א דאדרבה איכפא מסתברא, והוא מתרץ, דמאמר שהוא מדעתה כיון שהיתה קטנה בשעת מאמר ואין דעתה שלם, אתי דיבור ומבטל דיבור, אבל זיקה שהוא בעל כרחא, לאו כל הימנה לעקרה.

שאמרה תורה שהבעל מיפר נדרי אשתו הוא משום דכל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת, וכתב הרמב"ן שם דכיון דהבעל נותן לה מזונות, לכן היא נודרת על דעתו, ולפי זה פשוט דאפילו אם מיאנה לבסוף עדיין הפרת הבעל קיימת, דכיון שבאותה שעה היה נותן לה מזונות, נדרה על דעתו, וכיון שהיפר וגילה דעתו שאינו רוצה בנדריה, בטל הנדר מכל וכל אפילו לאחר המיאון, כיון שתחילת נדרה היה על דעתו.

וכתב שם דהר"ן בנדרים דף ע"ג: מפרש בדרך אחרת מה שהבעל מיפר מפני שעל דעת בעלה נודרת, ולדבריו יש לומר דאחרי המיאון בטלה ההפרה למפרע. והיינו דהמיאון עוקר את הקידושין כאילו גם בשעתה לא היתה מקודשת, ולא הועיל אז הפרת הבעל. א

- ב -

גדר מיאון שהוברר למפרע שמעולם לא היתה מקודשת אליו

שהיו נשואין לשתי אחיות, האחת היתה גדולה שקידושה מן התורה והאחת היתה יתומה קטנה שקידושה מדרבנן, כשמת בעלה של גדולה ללא בנים, מלמדין את הקטנה שתמאן בו, וזוהי היא עוקרת הנישואין למפרע, ויכול לייבם את הגדולה, והרי דנהי דהמיאון מפקיע את הקידושין למפרע, מכל מקום הרי לגבי 'נאסרה' אין מועיל מה שנפקע עכשיו האיסור למפרע, כי כל שהיתה אסורה עליו בשעת נפילה, עדיין באיסורה עומדת, ואע"ג שנפקע האיסור למפרע.

וכתב, דמוכח מזה דגדר המיאון אינו בגדר 'עקירת הקידושין' למפרע, לומר שעכשיו חל עקירה למפרע, אלא שהוא בגדר 'בירור למפרע' שעכשיו נתברר שמעולם לא היתה מקודשת אליו. והיינו, כי חכמים תקנו קידושין ליתומה קטנה על תנאי שלא תמאן בו, ואם תמאן בו 'הוברר' הדבר למפרע שמעולם לא היתה מקודשת אליו, ולכן אחרי המיאון של הקטנה יכול לייבם את הגדולה ואין בזה סברת 'נאסרה', שהרי עכשיו 'נתברר' שמעולם לא נאסרה הגדולה ליבום, כי קידושי הקטנה לא היו מעולם קידושין. ד

אמנם מה שנקט הגר"ח לדבר פשוט דגם אחרי המיאון עדיין הנדר מופר ואין ההפרה נעקרת למפרע, בחי' רבי עקיבא איגר בכתובות דף ק"א. (בתוס' ד"ה ובהפרת) מסתפק בזה אם אחרי המיאון חוזרת ונאסרת, דכיון דהמיאון עוקר הנישואין מעיקרו, נמצא דבטלה ההפרה למפרע. ועל פי זה כתב דאם כנים הדברים נמצא דגם עד שתגדל צריכה ליזהר בנדרה, כי שמא תמאן ובטלה ההפרה למפרע.

ובערוך לנו (בסוגיין) מביא ספיקו של הגרעק"א אם אחרי המיאון עדיין הנדרים מופרין, או דכיון דהמיאון עוקר הקידושין למפרע נתבטל הפרת הנדר, והוא מביא דבחדושי הרמב"ן בנדה דף מ"ו מסיק דמועיל ההפרה גם אחרי המיאון, והוא מבאר טעם הדבר לפי מה שאמרו בנדה שם דמה

לגבי יבמה שאין אני קורא בשעת נפילה יבמה יבא עליה אם מועיל מה שהותרה עכשיו למפרע / ממה שמועיל מיאון לייבם אחותו הגדולה מוכח דמיאון הוא בגדר 'בירור למפרע' ולא בגדר 'עקירה למפרע'

- קהלות יעקב -

ב. בקהלות יעקב יבמות סי' י"ח (ד"ה והשתא) העלה דלגבי מה שאמרו לעיל דף ל'. דכל יבמה שאין אני קורא בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אח שיש לו בנים ואסורה, והיינו שאם היבמה נאסרה בשעת נפילה נאסרה עליו עולמית, לגבי זה אין מועיל מה שאחר שעת נפילה יחול עליה היתר למפרע משעת נפילה, אלא זה תלוי אם בפועל היתה מותרת בשעת נפילה, אבל אם בפועל לא היתה מותרת בשעת נפילה אלא שאחר כך חל בה היתר למפרע, עדיין נחשב שנאסרה עליו בשעת נפילה, וכיון שנאסרה נאסרה. [והוא מוכיח כן ממה שחליצה מפקיע למפרע הזיקה משאר האחין, ואפילו הכי אסורין מדין נאסרה].

ועל פי זה הוא מתקשה במה ששינוי להלן דף ק"ט. (הנ"ל) דשני אחין

השלמות והוספות

אישות, אבל כשהוא לשם אישות ולא לכוונת זנות, לא עשאה זונה, והוא מוכיח כן מהממאנת שעוקרת הנישואין לגמרי עד שהוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו, ועדיין היא מותרת לכהונה אפי' מדרבנן. הרי דהוצרך ליתן טעם מדוע אינה נחשבת זונה למפרע, ומוכח דהמיאון עוקר הנישואין למפרע שנחשב שאפילו לפני המיאון לא היתה מקודשת.

ד' והדבר פשוט שדבריו הם מן הקצה אל הקצה להיפוך מדברי הגר"ח (הנ"ל) שסובר שהמיאון עוקר למפרע רק לגבי דברים הנוגעים מכאן ולהבא, ולא לגבי דברים שהיו נוגעים לפני המיאון, שהרי לפי דברי הקה"י שאינו כלל בגדר 'עקירה' אלא בגדר 'בירור' כל שכן שנתברר לכל דבר שלא היתה מקודשת אליו כלל. ולפי דבריו נמצא דהנדרים שהיפר הבעל לפני המיאון, היות שכשמיאנה בו נתברר שמעולם לא היתה מקודשת אליו, אין הפרתו הפרה.

ויראה דסברת הער"ל (הנ"ל) שכתב דאין הפרת נדרים מתבטלת ע"י המיאון, דכיון שהטעם שהבעל מיפר נדרים הוא משום דכל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת, וזה משום שהוא מעלה לה מזונות, לכן אחרי המיאון עדיין הנדרים מופרים כיון דלפני המיאון היה מעלה לה מזונות, זה יוצדק דוקא אם גדר מיאון הוא בגדר 'עקירה למפרע', דלפי זה יש לומר דטעם זה אין המיאון עוקר הפרת נדרים למפרע, כיון שנדרה על דעת בעלה שאז היה נותן לה מזונות, אבל אם הוא בגדר 'בירור למפרע' שלא היתה מקודשת אליו מעולם, נמצא שעכשיו נתברר שכל עיקר ההפרה היתה בטעות, כי עכשיו נתברר שהיה אצלה לאיש זה, ואין בכוחו להפר נדריה.

ויש לעיין אפילו לגבי זכיית מציאתה ומעשה ידיה אם הם עדיין של בעל או שאחרי המיאון צריך להחזירן לה, כיון שנתברר שמעולם לא היה לו זכות בזה. ואולי יש לומר דלגבי מציאה ומעשה ידיה מאחר שתקנו חכמים שהם שלו הרי זה בגדר הפקר ב"ד הפקר, ומאחר שהפקירו מציאתה ומעשה ידיה ואמרו שהם שלו, זכה בהם מדין הפקר ב"ד הפקר, ולא התנו חכמים שזה דוקא אם לא תמאן בו, אלא שבכל אופן הפקירו מציאתה ומעשה ידיה, והם שלו גם אחרי המיאון מדין הפקר ב"ד הפקר.

במיאון, דאם לא כן לא היה לנו להזכיר לשון זה בגט מיאון כלל, כיון שאינו לשון המועיל. והוא מדחה הדיוק שהוא מדייק בלשון הרמב"ם הנ"ל.

כיצוד בזה מקשה בשו"ת הרא"ם (להר"ר אלכסנדר סנדר מרגליות זצ"ל) סי' ל"ז (אות כ"ז) על דברי הנוב"י, שהרי אפילו בנתקדשה לאיש אחר הרי זה נחשב למיאון, ובנתקדשה לאחר אין בזה גילוי שהיא רוצה לעקור את הקידושין למפרע, הרי דאע"ג שכן הוא האמת שהמיאון עוקר הקידושין למפרע, מכל מקום אין צריך שהיא זה נכלל בדבריה שהיא עוקרת הקידושין למפרע.

ג' בערוך לנו לעיל דף ק"ז. (בתוד"ה טעמא) מתבאר ג"כ שסובר דמיאון עוקר הקידושין למפרע כאילו לא היתה אז מקודשת, כי בער"ל שם מבאר מה שאמרו שם רבה ורב יוסף דהטעם שסוברים בית שמאי דאינה ממאנת אלא כשהיא ארוסה ולא כשהיא נשואה משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, וכתב דאין הכוונה דיש באמת בזה חשש של בעילת זנות, דכיון שעושה על פי תקנת חכמים אין בזה משום בעילת זנות גם אחרי שממאנת, ומה שסוברים בית שמאי דאינה ממאנת כשהיא נשואה הוא מפני שבני אדם יאמרו שבעל בעילת זנות, ומפני רינון הבריות אין ממאנין כשהיא נשואה, ובית הלל סוברים דאין לחוש לרינון הבריות, כפי שמדויק בלשון הגמרא שם דבית הלל סוברים דכיון דיש קדושין וכתובה 'לא אתו למימר' דבעילתו בעילת זנות, והיינו דפלוגתיהו הוא אם 'יאמרו' שבעילתו בעולת זנות, אבל באמת אינה בעילת זנות כיון שעושה על פי חכמים.

ומדכתב הער"ל דהטעם שאינה בעילת זנות הוא מפני שעושה על פי תקנת חכמים, מוכח דבאמת היה מקום לומר שבעילותיו נעשו למפרע בעילת זנות, אלא דכיון שעשה על פי חכמים לכן אין בעילותיו בעילת זנות, ומשמע שסובר דהעקירה היא לגמרי למפרע, שהרי לפי סברת הגר"ח אין לדון כלל שיהיו בעילותיו בעילת זנות, שהרי לדבריו לא עקרו הקידושין על הזמן שלפני המיאון, אלא על הזמן שלאחר המיאון.

וכבר כתב כן בשו"ת הריב"ש סי' קצ"ד, כי שם כתב דרבי אליעזר שסובר לעיל דף ס"א: דפנוי הבא על הפנויה עשאה זונה, אמור דוקא כשהוא שלא לשם